Kvalitet poslovnog okruženja - osnova za razvoj meke moći Srbije

IVA B. BUBANJA, Akademija poslovnih strukovnih studija, Beograd

Originalni naučni rad

UDC: 327(497.11)

DOI: 10.5937/tehnika1905733B

Zemlje koriste potencijale meke moći da bi se pozicionirale i repozicionirale na međunarodnoj mapi sveta. Meka moć zasniva se na komunikaciju i saradnji ima za cilj da internacionalna publika izgradi pozitivan stav prema određenoj državi. To se postiže kroz upoznavanje sa jezikom i kulturom te zemlje, ali i kroz konzumaciju i korišćenje nacionalnih proizvoda i usluga. Da bi iskoristila potencijale meke moći, Srbija treba posebnu pažnju da posveti njenoj preduzetničkoj dimenziji koja se odnosi na stvaranje kvalitetnog i sigurnog poslovnog okruženja. U takvoj sredini ljudi mogu bezbedno i kvalitetno da posluju, razvijaju se i sarađuju, što je i osnovni razlog za upotrebu meke, a ne neke druge vrste moći.

Ključne reči: meka moć, Srbija, kvalitet, poslovno okruženje

1. UVOD

Svet u kome su države povezane brojnim društvenim i političkim vezama, autori Kiohejn i Naj [1] nazivaju „doba složene međuzavisnosti“. Danas kada je političko pregovaranje, koje počiva na vojnoj i političkoj sili, izgubilo na vrednosti, naglašavaju se procesi umrežavanja, komuniciranja i razumevanja. Cilj je obezbediti održiv ekonomski razvoj i ostvariti političke interese mirnim putem, kroz saradnju i pregovaranje.

Ponašanje države u međunarodnim odnosima, ili u okviru globalnih kultura daje prednost mekoj moći, koja počiva na komunikaciji i mirnom rešavanju sukoba. Ona obuhvata rad vlada, nevladinih organizacija, ekonomskih subjekata, građana i uključuje ekonomske, političke i kulturne institucije i vrednosti. Zemlje koje koriste meku moć su one koje dele ideale i ideje, zajednički rešavaju probleme i sarađuju, a što im omogućava da se bolje pozicioniraju, ili repozicioniraju na međunarodnoj mapi sveta.

2. MEKA MOĆ I NJENA REALIZACIJA

Danas, međunarodni akteri koriste meku moć za izgradnju reputacije i imidža, kroz idejne, ili simboličke resurse, koji dovode do promena u ponašanju potrošača i saradnika [2]. U vreme modernih tehnolo-

gija i komunikacija, nacionalni ciljevi se lakše ostvaruju putem privlačnosti i uticaja, a ne upotrebom prisile [3]. Ta privlačnost proizilazi iz kulture, političkih ideala i ukupne politike zemlje koja nastoji da svoj ekonomski razvoj i političke interese ostvari tako što će zadobiti poverenje inostrane publike i izgraditi kod nje pozitivne stavove prema svojoj nacionalnoj ekonomiji i aktivnostima domaćih preduzeća.

Izvori meke moći odnose se na nacionalne resurse, kao što su: kultura, obrazovanje, preduzetništvo, ali i obuhvataju oblasti u kojima je država uspešna i čijom eksploatacijom i promocijom ona može izgraditi pozitivnu sliku o sebi i privući inostranu publiku. Da bi upotrebila meku moć, država treba prvo da identifikuje svoje izvore meke moći [4].

Na osnovu njih, zemlja dalje formira strategiju uz pomoć koje definiše ciljeve, metode i tehnike delovanja, utvrđujući aktivnosti i akcije na međunarodnom nivou. Krajnji cilj je promena percepcije i ponašanja inostrane publike, što se utvrđuje evaluacijom sprovedenih aktivnosti. U skladu sa dobijenim rezultatima, strategija primene meke moći se menja, ili dalje razvija [5].

3. MEKA MOĆ I KVALITET POSLOVNOG OKRUŽENJA

Meka moć utiče direktno na ekonomiju, jer pozitivna refleksija slike o državi doprinosi vidljivosti na globalnom nivou i povećava broj zainteresovanih za kulturu, proizvode, usluge, pa i jezik te zemlje i čini je atraktivnim partnerom za ekonomsku saradnju [6]. Zato među važnije resurse meke moći spada atraktivnost

Adresa autora: Iva Bubanja, Akademija poslovnih strukovnih studija, Beograd, Kraljice Marije 73

e-mail: ivabubanja@gmail.com

Rad primljen: 12.08.2019.

Rad prihvaćen: 06.09.2019.

ekonomskog modela države i kvalitet njenog poslovnog okruženja. Pozitivan stav i otvorenost za saradnju i ulaganje, temelje se na uređenosti i privlačnosti poslovnog okruženja države i njene nacionalne ekonomije.

Kada se određuje nivo kvaliteta poslovnog okruženja kao determinante meke moći zemlje, to se vrši kroz merenje i praćenje sledećih indikatora: 1) nivo konkurentnosti nacionalne ekonomije, 2) stepen ostvarenosti ekonomskih sloboda, 3) prisutnost korupcije u javnom sektoru, 4) broj malih i srednjih preduzeća u nacionalnoj ekonomiji, 5) ostvareni nivo stranih direktnih investicija kao deo BDP-a, 6) nivo ulaganja u oblast istraživanja i razvoja, 7) lakoća poslovanja preduzeća u nacionalnoj ekonomiji, 8) vrednost izvoza hi-tech proizvoda itd. [4]. Države koje uspešno koriste meku moć su zemlje koje stalno rade na unapređenju svog poslovnog okruženja po svim navedenim indikatorima, što ih čini privlačnijim privrednim i investicionim partnerima.

a) Nivo konkurentnosti nacionalne ekonomije

Sa razvojem sveta i ekonomskih potencijala menjala se i struktura faktora koji su bili osnovni gradivni elementi konkurentnosti bilo na makro nivou-nacija, ili na miko nivou-preduzeća. Dok su u ranijem periodu ključnu ulogu u razvitku nacionalnih ekonomija imali prirodni resursi i fizički kapital, u savremenim uslovima, su to informacije i znanje, a koji su osnova za stvaranje konkurentne prednosti jedne zemlje.

Od 1979. godine Svetski ekonomski forum izdaje Globalni izveštaj o konkurentnosti koji je pitanje konkurentnosti stavio na javnu agendu diskusija raspoloživu vladama, privatnom sketoru, civilnom društvu. Cilj je bio da se definišu dugoročne politike konkurentnosti koje bi se ostvarile kroz saradnju javnog i privatnog sektora i koje bi bile usmerene na postizanje trajnog prosperiteta i rasta. Od 2005. godine, Forum objavljuje Globalni indeks konkurentnosti koji na osnovu 114 indikatora procenjuje koliko zemlje napreduju, ili kasne u podizanju svog konkurentnog nivoa. Godišnje ažuriranje indeksa omogućava listiranim državama da prate svoju poziciju, utvrđuju svoje slabosti i prednosti i skladu sa time menjaju svoje razvojne strategije [7].

Države sa najvećim indeksom konkurentnosti, na osnovu izveštaja Svetskog ekonomskog foruma za 2018. su: SAD, Singapur, Nemačka, Švajcarska i Japan, dok su Čad i Jemen najmanje konkurentne [8]. Prema autorima izveštaja, važno je da zemlje stalno rade na unapređenju svoje konkurentnosti. Ovaj koncept omogućava vladama, ili preduzećima da izgrade i unaprede svoje kapacitete kako bi se uspešno suočili sa iznenadnim promenama, odgovorili na njih, prilagodili im se i iskoristili sve ono pozitivno za svoju dalju

dinamiku rasta i ostvarivanje svog prisustva na svetskom tržištu.

b) Step en ostvarenosti ekonomskih sloboda

Istraživanja su pokazala da je ekonomski razvoj uslovljen stepenom ostvarenosti ekonomskih sloboda. Viši nivo ekonomskih sloboda u zemlji znači da se u njenoj privredi bolje posluje, radi i proizvodi, jer je poslovno okruženje definisano, transparentno i uvažava se vladavina prava. To je osnova za brži ekonomski razvoj i ostvarenje viših stopa rasta GDP-a [5].

Fondacija Heritaž (Heritage) meri stepen ekonomskih sloboda u 186 zemalja sveta uz pomoć indeksa ekonomskih sloboda. Indeks u 12 kategorija ocenjuje vladavinu prava, veličinu vlade, regulatornu efikasnost i otvorenost tržišta. Indeks prosečne ekonomske slobode na globalnom nivou za 2018. godinu iznosi 60,8 od 100 poena. Zemlje poput Singapura, Novog Zelanda, Švajcarske, Australije i Irske dobile su oznaku „slobodne ekonomije“, jer im je prosek ekonomskih sloboda po indeksu iznad 80 [9]. U pitanju su uglavnom razvijene zemlje koje po osnovu visokog stepena ekonomskih sloboda predstavljaju i najveće korisnike prednosti meke moći pri svom pozicioniranju na globalnoj mapi sveta.

c) Prisutnost korupcije u javnom sektoru

Sa razvojem privredne aktivnosti, mešanjem države u privredu i birokratizacijom društva, korupcija kao globalni problem dobija na intenzitetu i postaje jedan od faktora koji narušava kvalitet i transparentnost poslovnog okruženja.

Na godišnjem nivou, organizacija Transperency International objavljuje indeks percepcije korupcije [10], koji predstavlja nivo korupcije u javnom sektoru u 180 zemalja. Rezultati za 2018. godinu pokazuju da više od 2/3 zemalja ima rezultat manji od 50, što znači da u njihovim privredama postoji relativno visok nivo korupcije (nula je visok nivo korumpiranosti, a rezultat sto znači da u državi nema korupcije).

Prosečan nivo prisustva korupcije u javnom sektoru, na globalnom nivou je relativno visok i na skali ima vrednost od 43 poena [10]. Na listi transparentnosti za 2018. godinu, korupcija je najmanje zastupljena u Danskoj (88/100), zatim na Novom Zelandu (87/100) i u Finskoj, Singapuru, Švedskoj, Švajcarskoj (85/100) [10]. Države sa visokim nivoom privredne korupcije su manje poželjni partneri za saradnju, čime je ograničena i njihova mogućnost da koriste prednosti meke moći.

d) Sektor malih i srednjih preduzeća

Razvoj malih i srednjih preduzeća i preduzetnika (MSPP) je značajan, jer se preko njih omogućava efikasna alokacija resursa u jednoj ekonomiji. Takva

preduzeća svojom dinamikom i fleksibilnošću doprinose smanjenju nejednakosti u distribuciji dohotka i obezbeđuju efikasnu i kvalitetnu razmenu preduzetničkih ideja koja vodi bržem razvoju određene industrijske grane, ili cele nacionalne ekonomije. MSPP češće preduzimanju inovativne i rizične poslovne poduhvate i imaju veću mogućnost za specijalizaciju, pa se lakše od velikih poslovnih sistema prilagođavaju zahtevima potrošača i dinamičnim promenama na tržištu [11].

Studija grupe Svetske banke [11] sugeriše da na tržištima u nastajanju postoji oko 30 miliona MSPP koje širenjem svog poslovanja na međunarodni nivo omogućavaju i širenje meke moći država iz kojih potiču. Ona su istovremeno predstavnici tih zemalja, ali i značajni pojedinačni igrači na svetskom tržištu.

e) Nivo direktnih stranih ulaganja

Tehnološke promene, uslovi globalnih konkurentskih odnosa i dalja liberalizacija investicionih i trgovinskih tokova učinila je da tokovi stranih direktnih investicija (SDI) dobiju ključnu ulogu u procesu globalne ekonomske integracije. Sadržaj investicionih paketa koji čini kapital, tehnologija, menadžerska i marketinška znanja i mogućnost pristupa pojedinim tržištima ima rastući značaj za potencijalne zemlje domaćine SDI. Ulazni tokovi SDI na globalnom nivou u 2017. godini, dostigli su 1,43 biliona dolara [12] i značajan su izvor finansiranja ekonomskog razvoja država, jer direktno podstiču transfer tehnologije i otvaranje novih radnih mesta [13].

Što je slika o zemlji bolja, veći broj država i kompanija će želeti da investira u nju. Zato se meka moć koristi kao još jedna determinanta koja može doprineti rastu privlačnosti jedne nacionalne ekonomije kao poželjnog domaćina za SDI.

f) Ulaganje u istraživanje i razvoj

Danas kada tehnologija i nova znanja predstavljaju ključne determinante ekonomskog razvoja moguće je utvrditi postojanje veze između izdvajanja za istraživanje i razvoj i ekonomskog rasta. Zemlje koje ostvaruju najbržu ekonomsku dinamiku su upravo one koje najviše ulažu u kreiranje i primenu novih tehnologija, inovacija i novih znanja. Digitalizacija poslovanja je ovim fenomenima dalje doprinela i intenzivirala značaj ulaganja u nauku i istraživanje [5].

U 2016. godini, prema „R&D Magazinu“ globalna ulaganja u istraživanje i razvoj (I&R) porasla su za 3,5% i dostigla iznos od \$1.948 biliona u PPP vrednosti. Više od 110 zemalja u svetu ima ulaganja u I&R koja prevazilaze iznos od 100 miliona \$ [14]. Geografski, distribucija investicija u znanje u svetu je prema podacima iz 2016. godine ostala nejednaka. Severna Amerika zadržava dominantnu poziciju sa učešćem od 28% globalnih investicija u I&R (tabela

1). Kina je napredovala i sa učešćem od 20% se približila Evropi (21%) na drugoj poziciji. Ostatak sveta koga čini 67% globalne populacije učestvuje sa samo 23% u globalnim investicijama u I&R [15].

Tabela 1. Udeo pojedinih regiona i zemalja u ukupnim izdvajanjima za istraživanje i razvoj, 2014 -2016., %

Region	2014.	2015.	2016.
Sev. Amerika	29.1%	28.5%	28.4%
U.S.	26.9%	26.4%	26.4%
Azija	40.2%	41.2%	41.8%
Kina	19.1%	19.8%	20.4%
Evropa	21.5%	21.3%	21.0%
Rusija/CIS	3.1%	2.9%	2.8%
Juž. Amerika	2.8%	2.6%	2.6%
Srednji istok	2.2%	2.3%	2.3%
Afrika	1.0%	1.1%	1.1%
Total	100.0%	100.0%	100.0%

Izvor: *Research & Development Magazine*, „2016 Global R&D Funding Forecast“, Supplement to Magazine, 2016, pg.3.

Oblast istraživanja i razvoja omogućava saradnju u okviru internacionalizacije i veće interdisciplinarnosti istraživačkih projektnih aktivnosti. Tako učešće države u naučnim i istraživačkim aktivnostima postaje važan pokretač kreiranja njene dobre reputacije čime se povećava i opseg delovanja i korišćenja meke moći.

g) Lakoća poslovanja preduzeća

Način na koji je moguće pokrenuti privatni biznis, start-up kompaniju, ili uopšte poslovati u jednoj zemlji utiče na percepciju o toj zemlji i njenu meku moć. Što su procedure jednostavnije i sistem sređeniji, to se država posmatra kao poželjniji partner na globalnom nivou.

„Doing Business“ je publikacija Svetske banke, koja prati i publikuje pokazatelje u oblasti poslovanja, a koji se odnose na poslovne propise i zaštitu vlasničkih prava. U pitanju su oblasti koje pokazuju koliko je teško poslovati u jednoj zemlji. Tu spadaju: procedure za pokretanje posla, vreme za dobijanje građevinske dozvole, podizanje kredita, zaštita manjinskih investitora, plaćanje poreza itd. [16]. U skladu sa svim tim, najbolje rangirane zemlje za 2018. godinu, u kojim je najlakše poslovati su: Novi Zeland, Singapur i Danska, a potom slede Kina i Severna Koreja koje dele zajedničke karakteristike regulatorne efikasnosti i kvaliteta poslovnog okruženja [16].

Navedena publikacija prati i evidentira i sve postupake koji su službeno potrebni, ili se uobičajeno rade u praksi kada preduzetnik želi da pokrene i vodi posao u jednoj državi. Između ostalog, prate se vreme

i trošak za dovršavanje svih procedura, ali i koliki je uplaćeni minimalni kapitalni ulog, što omogućava potencijalnim partnerima da procene uslove i pogodnosti za rad i poslovanje te zemlje. Što su ovi parametri na višem nivou i ako se oni godišnje unapređuju, to je i slika o jednoj privredi bolja i ona dobija epitet poželjnog saradnika na internacionalnom nivou.

h) Izvoz hi-tech proizvoda

Trgovina proizvodima klasifikovanim prema nivou tehnološke intenzivnosti se smatra ključnim kanalom transfera tehnologije. Sve vlade i kompanije pokazuju interes za trgovinu visokom tehnologijom zbog prednosti koje se očekuju od njene primene u oblasti kao što su: kontinuirani razvoj znanja i sposobnosti, rast trgovine, značajne aktivnosti u oblasti I&R, rast konkurentnosti. Sve ove prednosti su direktno povezane sa konceptom održivog razvoja i doprinose punoj zaposlenosti i rastućem životnom standardu stanovništva [17].

Izvoz hi-tech proizvoda se odnosi na proizvode visokog intenziteta istraživanja i razvoja, poput, računara, lekova, naučnih instrumenata i električnih i vazduhoplovnih mašina. Analiza strukture svetskog izvoza pokazuje rastući značaj tehnološki intenzivnih proizvoda. U ovoj grupaciji ističe se dinamika rasta trgovine i izvoza ICT proizvoda [17].

Deset vodećih izvoznika ICT proizvoda pokriva 72% ukupnog ICT izvoza, a deset vodećih uvoznika ICT proizvoda ostvaruje 66% ukupnog svetskog uvoza ove robne grupe. Na listi vodećih izvoznika nalaze se SAD, Kanada, Japan, Švedska, ali Kina, Hong Kong, Singapur, Koreja itd. [17].

Zemlja koja izvozi high-tech proizvode ima potencijala da okupi globalne zainteresovane potrošače. Vreme dominacije tehnike i digitalnih tehnologija omogućava stvaranje publike koja je lojalna tim zemljama i koja prati razvoj proizvoda ove vrste, kupuje ih i širi svoja pozitivna iskustva o njima. Na taj način ove zemlje koriste meku moć kojom pridobijaju globalne poslovne partnere za saradnju u svim ostalim oblastima [17].

4. USPEŠNO KORIŠĆENJE MEKE MOĆI

Ključna prednost koju ostvaruju zemlje koje koriste meku moć, odnosi se na lakši pronalazak kompromisnih rešenja i fokus na napredak u svim oblastima, pošto mogu da se oslone na partnerske snage, bolju komunikaciju i efikasniju saradnju.

Zato zemlje korisnici meke moći dominiraju u sferi rada i poslovanja, nudeći globalnim potrošačima proizvode i usluge iz svojih kompanija. U takvom okruženju, inostrana publika se kao konzument vezuje za zemlju i njene proizvode, širi svoja znanja o njoj, ističući njene prednosti. To doprinosi rastu broja onih

koji bi sa tom državom sarađivali, trgovali, ili u nju investirali [5].

Svake godine, Američki centar za javnu diplomaciju sprovodi istraživanje i izdava 30 zemalja koje najuspešnije koriste meku moć - „Globalni izveštaj o mekoj moći“.

Tabela 2 evidentira deset najuspešnijih zemalja u sprovođenju meke moći u 2016, 2017. i 2018. godini i kako se njihov položaj menjao u tom periodu. Na vodećim pozicijama se smenjuju: Velika Britanija, Francuska, SAD i Nemačka [18]. Sve su to ekonomski jake zemlje koje su značajni igrači na međunarodnom tržištu.

Tabela 2. Zemlje koje najuspešnije koriste meku moć

Rang na globalnoj listi meke moći			
Zemlja	2016	2017	2018
UK	2	2	1
Francuska	5	1	2
Nemačka	3	4	3
SAD	1	3	4
Japan	7	6	5
Kanada	4	5	6
Švajcarska	8	7	7
Švedska	9	9	8
Holandija	10	10	9
Australija	6	8	10

Izvor: SC Center od Public Diplomacy, *The soft power 30: a global ranking of soft power*, pg. 12-13, 2018.

Na žalost, Srbija nije na listi zemalja koje uspešno koriste meku moć. Za nju, kao zemlju u tranziciji koja teži da se repositionira na svetskom tržištu, korišćenje resursa meke moći može biti od velikog značaja. Iz tog razloga u nastavku teksta će se preko već navedenih determinanti analizirati stanje domaćeg poslovnog okruženja kao važnog aspekta kreiranja meke moći domaće privrede [5].

5. KVALITETNO DOMAĆE POSLOVNO OKRUŽENJE

Savremeno, dinamično poslovno okruženje uslovljava sve zemlje, bile one razvijene, ili zemlje u razvoju da koriste resurse, meke moći pri svom pozicioniranju na globalnom tržištu. Raspoloživost resursa meke moći je različita od zemlje do zemlje, kao što je različito i umeće tih zemalja da koriste meku moć, odnosno različit je stepen svesti o uticaju meke moći u savremenom poslovanju. Karakteristike poslovnog okruženja u domaćoj privredi predstavljaju značajnu determinantu delovanja meke moći i mogu doprineti

bržem repozicioniranju Srbije na međunarodnoj mapi sveta.

a) Konkurentnost domaće privrede

Za Srbiju je dostizanje određenog stepena konkurentnosti nacionalne privrede jedan od uslova za ulazak u punopravno članstvo Unije, tako da je to oblast koja zahteva kontinuirano unapređenje i praćenje. Svetski ekonomski forum je u okviru izveštaja o globalnoj konkurentnosti za 2017/2018. godinu, Srbiju rangirao na 65. poziciju, od 137 zemalja (94. u 2014.) [8].

Srbija ostvaruje napredak u većini indikatora indeksa konkurentnosti, a najviše na poljima rasta makroekonomske stabilnosti i nivoa obrazovanja i poslovnih veština, zatim u okviru stabilizacije i razvoja tržišta i finansijskog sistema [8]. Ovaj skok pokazuje napredak i daje osnove za nadu u konsolidaciju ekonomije Srbije. Ostvarenje višeg nivoa konkurentnost domaće privrede predstavlja osnovu i za realizaciju domaće meke moći.

b) Step en ostvarenosti ekonomskih sloboda i prisutnost korupcije

Drugi element kvalitetnog poslovnog okruženja kome treba posvetiti veću pažnju jesu nacionalne politike koje promovišu viši stepen ekonomske slobode, bilo da se radi o poboljšanju vladavine prava, promovisanju efikasnosti, ili ograničavanju regulatornog nametanja vlasti [5]. Srbija i dalje evidentira prisutvo faktora koji ograničavaju ekonomske slobode i narušavaju kvalitet domaćeg poslovnog okruženja. Kada postoje kontrolne tendencije vlade, povećava se protekcionizam i utiče na privatno vlasništvo i vladavinu prava. To je direktni pokazatelj da država ima nizak nivo ostvarenosti ekonomskih sloboda i da se ostvaruje prisila u nacionalnim, ekonomskim aktivnostima.

Na listi Indeksa ekonomskih sloboda za 2018. godinu Srbija ima ekonomsku ocenu 63,9, što je pozicionira na 69. mesto od 186 zemalja [9] i govori da u domaćoj privredi postoji nizak stepen ostvarenosti ekonomskih sloboda. Unapređenjem ekonomskih sloboda u Srbiji doprinelo bi se izgradnji poslovnog okruženja koje podržava ekonomski razvoj zemlje i koje bi domaćim privrednicima omogućilo da se lakše suoče sa izazovima savremenog doba.

Uz ekonomske slobode jedan od dominantnih problema na globalnom, ali i domaćem nivou, jeste visoko prisustvo korupcije. Na listi transparentnosti za 2018. godinu, Srbija se nalazi na 87. mestu, sa rezultatom 39/100, što potvrđuje da korupcija narušava kvalitet domaćeg poslovnog ambijenta [10].

Istraživanja vezana za metriku Indeksa koji se odnosi na prisustvo korupcije u privredi pokazuju da se najbolji rezultati na planu njenog ograničavanja u poslovnim tokovima postižu kroz političke reforme

koje ograničavaju veličinu vlade i stvaraju veću ekonomsku dinamiku u privatnom sektoru, što i Srbija treba da uzme u obzir. Veća zainteresovanost globalnih igrača za saradnju sa Srbijom, a time i razvoj domaćeg poslovnog okruženja povezan je sa mogućnošću tih igrača da po zakonu posluju na domaćem tržištu. To istovremeno znači viši stepen ekonomskih sloboda i smanjenje korupcije u svim domenima života i poslovanja u domaćoj privredi [6].

c) Mala i srednja preduzeća i domaća privreda

Mala i srednja preduzeća i preduzetnici (MPSP) igraju važnu ulogu u privredama većine zemalja, a posebno su prisutna u zemljama u razvoju zbog svoje fleksibilnosti i inovativnosti. Statistika pokazuje da u zemljama u razvoju (emerging economies) sektor MSPP zapošljava u proseku oko 60% stanovništva i ostvaruje do 40% nacionalnog dohotka (BDP) [11]. MSPP su značajna za privredu, jer svojim dinamičnim poslovnim poduhvatima kreiraju nova radna mesta.

Sektor MSPP su važan segment privrede Srbije, što pokazuje i podatak da je u 2017. godini, u Srbiji poslovalo oko 357.234 MSPP i u njima je bilo zaposleno 873.462 ljudi. Sektor MSPP stvara 28% BDP Srbije i zapošljava 44% registrovane radne snage [19]. Iako je broj malih i srednjih preduzeća i preduzetnika u privredi Srbije visok, nivo inovativnosti ovih preduzeća je skroman, kao što je i nedovoljna njihova izvozna orijentacija. To utiče na relativno mali nivo saradnje ovih preduzeća u svetu biznisa, pogotovo sa međunarodnim partnerima i investitorima. Rezultat svega je činjenica da Srbija ovako značajan resurs meke moći ne uspeva da iskoristi na pravi način za svoje repozicioniranje na međunarodnom tržištu [5].

d) Strane direktne investicije i lakoća poslovanja preduzeća u domaćoj privredi

Strane direktne investicije mogu doprineti ekonomskom razvoju i unapređenju konkurentnosti zemlje domaćina na više načina: a) transferom kapitala čime se proširuju njeni potencijali rasta, b) transferom nove tehnologije i poslovne prakse, stimulisanjem inovacija i investicija u lokalnoj privredi i povezivanjem sa domaćim kompanijama, c) ostvarivanjem veće produktivnosti, a time i konkurentnosti zemlje domaćina po osnovu prihvatanja inostrane, efikasnije organizacione i menadžerske prakse, d) unapređenjem kvaliteta ljudskih resursa putem treninga i obuka lokalne radne snage od strane stranog investitora, e) obezbeđenjem pristupa tržištima na kojima preduzeće može da plasira robu, ili usluge zahvaljujući stranom partneru, što širi izvoz industrijskih proizvoda i usluga [17].

Ako posmatramo prednosti Srbije kao investicione lokacije onda su to: geografski položaj, kvalitetna radna snaga, povoljno poresko okruženje, podrška države kroz olakšice i finansijske subvencije, saradnja sa

lokalnom samoupravom, sporazumi o slobodnoj trgovini sa Rusijom, Kazahstanom, Turskom, SAD, EU itd, kao i jasan evropski kurs države [20]. Prema podacima UNCTAD-a Srbija je u 2017. godini privukla 2,8 milijarde dolara ulaznih investicionih tokova zbog čega se našla na listi prvih 15 zemalja u Evropi po broju SDI [13].

Ukoliko posmatramo mikrosegment, tj. kako se investitor odlučuje za ulaganje u Srbiju, uzimaju se obzir i indikatori koje daje analiza „Doing business“ izveštaja po kome se lakoća poslovanja meri na skali od 0 do 100, gde 0 predstavlja najniži, a 100 predstavlja najbolju performansu lakoće poslovanja u jednoj nacionalnoj ekonomiji. Na osnovu ove skale determinante koje olakšavaju poslovanje u privredi Srbije vezuju se za izvozne procedure (96.64) i procedure prilikom pokretanja poslovnih poduhvata (92.59) i brzo dobijanje građevinski dozvola, što je posebno olakšano u poslednjih nekoliko godina (84.42) [21].

Pored ostvarenih rezultata Srbija treba da se fokusira na poboljšanje poslovnog ambijenta kroz nastavak i finalizaciju procesa privatizacije, sprovođenje reformi u javnoj upravi i reformu pravosudnog sistema radi efikasnije borbe protiv korupcije. Takođe, neophodno je raditi na jačanju postojeće radne snage kroz reforme u obrazovanju i unapređenje fleksibilnosti na tržištu rada, produbljivanje trgovinske integracije i podrške inovacijama i istraživanjima. Ove ekonomske i strukturne reforme dovele bi do stabilnijeg makroekonomskog okruženja, koje je od ključnog značaja za održiv ekonomski razvoj i dalje povećanje priliva stranih direktnih investicija [21].

e) Ulaganje u istraživanje i razvoj

Da bi postala atraktivan partner na svetskom tržištu i unapredila svoj imidž Srbija mora kontinuirano da radi na svom razvoju i inovativnosti. Na žalost, Srbija nedovoljno izdvaja za istraživačko razvojne aktivnosti, a inovativnost domaćih preduzeća je na vrlo niskom nivou. Posmatrano u procentu od GDP-a, bruto domaća ulaganja u istraživanje i razvoj u Srbiji su porasla sa 0,52% 2003. godine na svega 0,73% 2013. godine [5]. Nizak nivo ulaganja posebno je vidljiv kada se posmatraju I&R investicije po glavi stanovnika, koje u Srbiji, u 2013. godini, iznose 71 US\$ PPP, u odnosu na Hrvatsku 172 US\$ PPP, ili Sloveniju 742 US\$ PPP. Poslovni sektor i strani ulagači učestvuju sa svega 8% u ukupnim I&R ulaganjima [22], tako da najveći teret investicija u istraživačke projekte snosi država (javna ulaganja - 60%, visoko obrazovanje - 25%).

Ovako niska ukupna izdvajanja za istraživanje i razvoj na nivou nacionalne ekonomije u Srbiji, a

posebno u sektoru preduzeća, ograničavaju sposobnost domaće privrede da prihvati savremene tehnološke izazove, unapredi poslovanje i postigne viši nivo konkurentnosti i kvaliteta na tržištu [6].

f) Izvoz hi-tech proizvoda

Razvoj IT sektora je važna determinanta bržeg razvoja domaće privrede, ali i osnova za veće uključivanje Srbije u međunarodnu razmenu hi-tech proizvoda. U 2018. godini domaći IT sektor beleži rast od 26,2% u odnosu na 21,6% predhodne godine. Najdinamičniji deo domaćeg IT sektora su IT usluge koje u domaćem izvozu učestvuju više nego izvoz automobila, poljoprivrednih proizvoda i proizvoda mašinske industrije [23]. U 2018. godini izvoz IT usluga iz Srbije je dostigao rekordni nivo od 1,13 milijardi evra a uzlazna dinamika je nastavljena i u 2019. godini [23].

6. ZAKLJUČAK

Bilo da govorimo o zemljama koje uspešno koriste meku moći, ili posmatramo države koje tek počinju da otkrivaju njene potencijale, kvalitetno poslovno okruženje je značajna determinanta o kojoj sve zemlje treba da brinu. Bez poslovnog okruženja u kojem subjekti mogu da se slobodno upoznaju i razumeju, sarađuju, otvoreno i po zakonu posluju, nema ni mogućnosti za realizaciju meke moći. Uređeno poslovno okruženje ključna je pretpostavka korišćenja svih izvora meke moći bez obzira na to koji će resurs država predstaviti kao svoju specifičnost i prednost nacionalne ekonomije. Poslovno okruženje prati se preko parametara kao što su: nivo konkurentnosti, izdvajanja za istraživanje i razvoj, prisustvo korupcije, stepen ostvarenih ekonomskih sloboda i sl, i svu su oni jednako važni i povezani i doprinose uspešnoj komunikaciji na internacionalnom nivou, saradnji i rešavanju globalnih problema mirnim putem.

Kao što je pokazala lista Američkog centra za javnu diplomatiju, Srbija ne koristi sve potencijale koje pruža efikasna upotreba meke moći i trenutno nije evidentirana na listi korisnika. Političke i ekonomske okolnosti nisu dozvoljavale Srbiji da se koncentriše na sliku koja se o njoj formirala na internacionalnom nivou, ali joj se zato sada pruža prilika da intenzivno na tome radi. Unapređenje kvaliteta domaćeg poslovnog okruženja bi u tom smislu bio važan resurs u kreiranju pozitivne reputacije Srbije kroz mehanizme meke moći.

Sprovedena analiza je pokazala da po mnogim parametrima poslovnog okruženja Srbija treba još dosta da radi, posebno kada je u pitanju nivo korupcije, delovanje zakona, ili ostvarena inovativnost i ulaganje u istraživanje i razvoj. Da bi sebe predstavila kao poželjnog partnera Srbija treba da koristi svoj dobar

strateški položaj što je čini adekvatnom lokacijom za pokretanje posla, zatim da više radi na iskorišćavanju potencijala koje donosi veliki broj stranih direktnih investicija, ali i da domaće poslovno okruženje učini transparentnijim i stabilnijim. To je osnova na kojoj se može dalje graditi konkurentnost i efikasnost domaće privrede koja će biti poželjan partner za Evropu i svet. Da bi bolje upotrebljavla svoje resurse meke moći, Srbija treba da definiše strategiju i odredi svoje pravce delovanja u svim oblastima, a može početi od onih u kojima je već jaka kao što su, na primer: preduzetništvo, kultura i obrazovanje.

LITERATURA

- [1] Keohane O. R, Nye J. S, *Power and interdependence*, Longman Publishing, London, pp.81-94, 1988.
- [2] Lee G. A, Theory of Soft Power and Korea's Soft Power Strategy, *Korean Journal of Defense Analysis*, pp. 205–218, 2009.
- [3] Nye J. S, *SOFT POWER The Means to Success in World Politics*, Public Affairs, New York, 2004.
- [4] USC Center od Public Diplomacy. The soft power 30: a global ranking of soft power, 2017., [citirano 15.08.2019]. Dostupno na: <https://softpower30.com/wp-content/uploads/2017/07/The-Soft-Power-30-Report-2017-Web-1.pdf>
- [5] Bubanja I, *Kvalitet poslovnog okruženja kao detrianta meke moći*, the International Convention on Quality - USAQ 2019, ICQ Proceedings, JUSK - European organisation for quality and Faculty of mechanical engineering, Belgrade, str. 78-82, 2019.
- [6] Matić P, Rat za meku moć, *Srpska politička misao*, 2, str. 31–43, 2009.
- [7] World Economic Forum, The Global Competitiveness Report 2016-2017, Geneva, 2017., [citirano 16.08.2019]. Dostupno na: <http://www3.weforum.org/docs/GCR2018/05FullReport/TheGlobalCompetitivenessReport2017.pdf>
- [8] World Economic Forum, The Global Competitiveness Report 2018, Geneva, 2018., [citirano 16.08.2019]. Dostupno na: <http://www3.weforum.org/docs/GCR2018/05FullReport/TheGlobalCompetitivenessReport2018.pdf>
- [9] Miller T, Kim B. A, Roberts M. J, Index of Economic Freedom, The Heritage Foundation, [citirano 16.08.2019]. Dostupno na: <https://www.heritage.org/index/>, 2019.
- [10] Transparency International, Report, 2018, [citirano 16.08.2019]. Dostupno na: https://www.transparency.org/news/feature/corruption_perceptions_index_2017?gclid=EAIaIQobChMIhKe8xurb4AIVB9KyCh0uiwfnEAAAYASAAEgIUMPD_BwE
- [11] Beraha I, Mala i srednja preduzeća kao faktor ekonomskog razvoja i smanjenja nezaposlenosti u Srbiji, *Strani pravni život*, Institut za uporedno pravo, Beograd, 2011.
- [12] Baig M. M, Kiran S, Bilal M, Relationship between FDI and GDP: A Case Study of South Asian Countries. *Journal of Business & Financial Affairs*. 2016.
- [13] UNCTAD, World investment Report 2018, 2018., [citirano 29.08.2019]. Dostupno na: https://unctad.org/en/PublicationsLibrary/wir2018_en.pdf
- [14] Cornell University, INSEAD, World Intellectual Property. The Global Innovation Index 2018: Energizing the World with Innovation, 2018., [citirano 16.08.2019]. Dostupno na: <https://www.globalinnovationindex.org/home>
- [15] OECD Research and Development Expenditure in Industry 2018: ANBERD, OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/anberd-2018-en>, (2018).
- [16] The World Bank. Doing Business Measuring Business Regulations. 2018. [citirano 17.08.2019]. Dostupno na: <https://www.doingbusiness.org/en/data>
- [17] Grk S, Vidas-Bubanja M, *Srbija na putu prema Evropskoj uniji*, Institut društvenih nauka, Beograd, 2007.
- [18] USC Center od Public Diplomacy. The soft power 30: a global ranking of soft power, 2018 [citirano 15.08.2019]. Dostupno na: <https://softpower30.com/wp-content/uploads/2018/07/The-Soft-Power-30-Report-2018.pdf>
- [19] Ministarstvo privrede, Izveštaj o malim i srednjim preduzećima i preduzetništvu 2017, Beograd, 2017., preuzeto sa: <http://www.privreda.gov.rs/>
- [20] Business info group, Strane direktne Investicije u Srbiji 2001-2011, 2012., [citirano 29.08.2019]. Dostupno na: <http://big.co.rs/sr/izdava%C5%A1tvo/edicije/strane-direktne-investicije-u-srbiji-2001-2011> ingBusiness/country/s/serbia/SRB.pdf
- [21] A World Bank. Doing Business 2019 Indicators: Economy Profile of Serbia Report, 2018. [citirano 20.08.2019]. Dostupno na: <https://www.doingbusiness.org/content/dam/do>
- [22] UNESCO. UNESCO Science Report Towards 2030, Paris, 2016.
- [23] Vlada Republike Srbije, Export of ICT services today by far largest net export branch of Serbia, 2019. [citirano 31.08.2019]. Dostupno na: <https://www.srbija.gov.rs/vest/en/141419/export-of-ict-services-today-by-far-largest-net-export-branch-of-serbia.php>

SUMMARY

QUALITY OF BUSINESS ENVIRONMENT – BASIS FOR DEVELOPMENT OF SERBIAN SOFT POWER

Countries are using the soft power to position or reposition themselves at the international world map. The soft power is based on the communication and collaboration with the aim to gain positive attitude towards the country by the international audience. This is achieved through familiarity with the language and culture of that country, but also through the consumption and use of national products and services. In order to harness the potential of soft power, Serbia needs to pay special attention to its entrepreneurial dimension which is about creating a quality and safe business environment. In such an environment, people can safely and efficiently operate, develop and cooperate, which is the main reason for using soft power, rather than some other kind of power.

Key words: *soft power, Serbia, international relations, quality, business*